

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING LINGVISTIK BELGILARI VA TIL TIZIMIGA INTEGRATSIYALASHUV BOSQICHLARI

L.F.q.Jovliyeva¹

Mas'ul muallif: Jovliyeva Laylo Farhod qizi, Qarshi davlat universiteti Nemis tili va adabiyoti kafedrasida mustaqil izlanuvchisi.

Accepted: 19 Avgust 2026
Published: 19 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Jovliyeva, L. F. q. NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING LINGVISTIK BELGILARI VA TIL TIZIMIGA INTEGRATSIYALASHUV BOSQICHLARI / L. F. q. Jovliyeva // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 8, № 1. — B. 64–67.

1. Qarshi davlat universiteti Nemis tili va adabiyoti kafedrasida mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Maqolada nemis va o'zbek tillaridagi o'zlashma neologizmlarning asosiy lingvistik belgilari hamda til tizimiga kirish bosqichlari qiyosiy tahlil qilinadi. Yangilik bo'yog'i, nominativ ehtiyoj, qo'llanish faolligi, grafik-fonetik, grammatik va semantik moslashuv, me'yorlashuv hamda faollik darajasi asosiy mezon sifatida belgilanadi. Nemis tilida artikl, rod, ko'plik va fleksion shakllar, o'zbek tilida esa kelishik, egalik, ko'plik va so'z yasovchi qo'shimchalarning integratsiyadagi o'rni ochib beriladi. Shuningdek, leksikografik qayd, variantlilik va diskurslararo tarqalish o'zlashma birlikning barqarorlashuvini ko'rsatuvchi omillar sifatida baholanadi. Tadqiqot natijasida integratsiya qat'iy ketma-ketlik emas, balki ijtimoiy ehtiyoj va nutqiy tajribaga bog'liq dinamik jarayon ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: o'zlashma neologizm, til kontakti, lingvistik integratsiya, grammatik moslashuv, semantik barqarorlashuv, me'yorlashuv, qo'llanish faolligi, leksikografik qayd.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ ЗАИМСТВОВАННЫХ НЕОЛОГИЗМОВ В НЕМЕЦКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ И ЭТАПЫ ИХ ИНТЕГРАЦИИ В ЯЗЫКОВУЮ СИСТЕМУ

Аннотация. В статье сопоставительно анализируются основные лингвистические признаки заимствованных неологизмов в немецком и узбекском языках, а также этапы их вхождения в языковую систему. В качестве ключевых критериев рассматриваются ощущение новизны, номинативная потребность, активность употребления, графико-фонетическая, грамматическая и семантическая адаптация, нормализация и степень активности. Раскрывается роль артикля, рода, множественного числа и флексии в немецком языке, а также падежных, притяжательных, множественных и словообразовательных аффиксов в узбекском языке. Лексикографическая фиксация, вариантность и междискурсивное распространение оцениваются как показатели устойчивости единицы. Делается вывод, что интеграция представляет собой динамический процесс, обусловленный социальной потребностью, частотностью и коллективной речевой практикой.

Ключевые слова: заимствованный неологизм, языковой контакт, лингвистическая интеграция, грамматическая адаптация, семантическая стабилизация, нормализация, активность употребления, лексикографическая фиксация.

LINGUISTIC FEATURES OF BORROWED NEOLOGISMS IN GERMAN AND UZBEK AND THE STAGES OF THEIR INTEGRATION INTO THE LANGUAGE SYSTEM

Abstract. The article comparatively examines the principal linguistic features of borrowed neologisms in German and Uzbek and the stages of their integration into the language system. Novelty, nominative need, frequency of use, graphic-phonetic, grammatical, and semantic adaptation, normalization, and degree of activity are treated as the main criteria. The study explains the role of article assignment, gender, plural formation, and inflection in German, as well as case, possession, plurality, and derivational affixes in Uzbek. Lexicographic recording, variation, and distribution across discourse types are evaluated as indicators of stabilization. The study concludes that integration is a dynamic process determined by social need, frequency, and collective language use.

Keywords: borrowed neologism, language contact, linguistic integration, grammatical adaptation, semantic stabilization, normalization, usage activity, lexicographic recording.

Kirish. O'zlashma neologizm ikki asosiy belgi tutashuvida shakllanadi: u boshqa til manbasiga ega bo'ladi va ayni paytda qabul qiluvchi til jamoasi uchun nisbatan yangi birlik sifatida idrok etiladi. Shu sababli o'zlashma neologizmni har qanday chet so'z, tarixiy o'zlashma yoki matnda yangi ko'ringan birlik bilan tenglashtirish ilmiy jihatdan asosli emas. Uning maqomini belgilashda yangilik bo'yog'i, nominativ ehtiyoj, qo'llanish takroriyligi, turli kommunikativ sohalarga tarqalishi, shakli va mazmuniy moslashuvi hamda me'yoriy maqomi birgalikda hisobga olinishi kerak.

O'zlashma birlik til tizimiga tayyor va o'zgarmas holda kirmaydi. U dastlab manba tilga yaqin shaklda qo'llanishi, keyinchalik qabul qiluvchi tilning talaffuz, imlo, grammatik tuzilish va so'z yasash me'yorlariga moslashishi mumkin. Ayrim birliklar qisqa vaqt ichida keng tarqaladi, boshqalari esa uzoq vaqt tor kasbiy yoki ijtimoiy guruh nutqida saqlanib qoladi. Shuningdek, dastlab faol qo'llangan ayrim shakllar kommunikativ ehtiyojning susayishi, milliy muqobilning ustunlashishi yoki tushunchaning eskirishi natijasida nafaol qatlamga o'tadi.

Maqolaning maqsadi nemis va o'zbek tillaridagi o'zlashma neologizmlarning lingvistik belgilarini aniqlash, ularning qabul qiluvchi til tizimiga moslashish mexanizmlarini qiyoslash hamda integratsiyalashuv bosqichlarini tizimlashtirishdan iborat. Bunda ikki tilning tipologik xususiyatlari, o'zlashma birliklarning shakliy va semantik o'zgarishi, qo'llanish faolligi, me'yorlashuvi va leksikografik qayd etilishi asosiy tahlil yo'nalishlari sifatida olinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. H.-Y. Shmid til tizimini o'zgarmas qoidalar majmui emas, balki qo'llanish, jamoaviy odatlanish va inson ongida mustahkamlanish orqali muntazam yangilanib boradigan dinamik tuzilma sifatida tavsiflaydi. Uning modelida nutqiy qo'llanish, birlikning til jamoasida odatiylashuvi va individual xotirada mustahkamlanishi o'zaro bog'liq jarayonlar hisoblanadi [6, 1-12]. Mazkur yondashuv o'zlashma neologizmning begona birlikdan odatiy til vositasiga aylanishini izohlash uchun muhimdir. Biroq H.-Y. Shmidning nazariyasi umumiy til tizimining dinamikasiga qaratilgan bo'lib, nemis va o'zbek tillaridagi o'zlashmalarning aniq grammatik moslashuvini bevosita qiyoslamaydi.

S. Tomason til kontaktini turli til vakillari yoki bir nechta til bir kommunikativ makonda qo'llanadigan ijtimoiy-lisoniy holat sifatida tushuntiradi [7, 1-3]. Til kontakti natijasida so'z, ma'no, talaffuz unsuri yoki grammatik qolip bir tildan ikkinchisiga o'tishi mumkin. Biroq kontaktning mavjudligi har doim o'zlashishga olib kelmaydi. Yangi birlikning qabul qilinishi tushunchani nomlash zarurati, manba tilning ijtimoiy nufuzi, birlikning ixchamligi, foydalanish qulayligi va qabul qiluvchi til imkoniyatlari bilan belgilanadi.

J. Baybi takroriy nutqiy tajriba til birliklarining inson ongida mustahkamlanishiga xizmat qilishini ko'rsatadi. Uning fikricha, yuqori chastotali shakllar qayta ishlash jarayonida tezroq taniladi va tayyor birlik sifatida saqlanadi [4, 711-714, 726-730]. Ushbu fikr o'zlashma neologizmlarga ham tatbiq etiladi: birlik turli mualliflar va matnlarda muntazam qo'llangan sari uning yangilik bo'yog'i susayib, tushunariligi va barqarorligi ortadi. Biroq chastotaning o'zi me'yorlashuv uchun yetarli emas; birlikning manbalar, janrlar va ijtimoiy guruhlar bo'yicha tarqalishi ham tekshirilishi zarur.

U. Busse anglitsizmlarning Duden lug'atlarida berilishini tarixiy va leksikografik jihatdan tadqiq qilib, ularning dastlabki qaydi, shakliy tavsifi, grammatik ko'rsatkichlari va imloviy variantlari lug'at nashrlari bo'yicha o'zgarib borishini ko'rsatadi [3, 16-18, 27-30]. Uning tadqiqoti leksikografik qayd o'zlashma birlikning til tizimidagi mavqeyini kuzatish imkonini berishini asoslaydi. Biroq lug'atga kiritilganlik nutqdagi real faollik bilan doimo bir vaqtda kechmaydi. Shu bois leksikografik ma'lumotlar korpus, matbuot va real kommunikativ materiallar bilan birga baholanishi lozim.

O'zbek tilshunosligida A. Abduazizov terminlarning fan, texnika, san'at va madaniyatga oid maxsus tushunchalarni ifodalashini ta'kidlaydi [1]. Bu qarash o'zlashma neologizm bilan termin o'rtasidagi munosabatni aniqlashga yordam beradi. Yangi o'zlashma dastlab muayyan sohada termin sifatida ishlatilishi, keyinchalik ommaviy nutqqa o'tishi mumkin. Aksincha, umumiy nutqqa kirgan birlik muayyan kasbiy diskursda aniq tushunchani ifodalab, terminologik mazmun kasb etishi ham mumkin.

E. Begmatov va A. Mamatov adabiy me'yorning shakllanishini jamiyatning kommunikativ ehtiyojlari, tilning xizmat doirasi va nutqiy amaliyot bilan bog'laydi [8]. A. Madvaliyev esa terminlarni tartibga solishda tushunchaning aniq ifodalanishi, tilning ichki qonuniyatlariga muvofiqlik va foydalanish qulayligini muhim mezon sifatida ko'rsatadi [9]. Ushbu qarashlar o'zlashma neologizmning me'yoriy istiqbolini baholashda ahamiyatlidir. Biroq milliy muqobilning mavjudligi o'zlashma shaklning avtomatik ravishda iste'moldan chiqishini anglatmaydi; parallel variantlarning taqdiri real qo'llanish orqali belgilanadi.

A. Berdaliyev va I. Ermatov so'zlarning bir tildan boshqa tilga o'tishi tilga aloqador va tilga aloqador bo'lmagan sabablar bilan bog'liqligini ko'rsatadi [2]. Mazkur fikr o'zlashma neologizmlarning yuzaga kelishi tasodifiy hodisa emasligini, balki ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalar natijasi ekanini tasdiqlaydi. Biroq olimlarning qarashlari umumiy o'zlashma leksikaga qaratilgan bo'lib, yangi birliklarning integratsiyalashuv bosqichlari maxsus tizimlashtirilmagan.

Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy, struktur-semantik, kontekstual va leksikografik tahlil usullaridan foydalanildi. Nemis va o'zbek tillaridagi o'zlashma birliklar yangilik darajasi, shakliy moslashuvi, grammatik xususiyatlari, semantik taraqqiyoti, qo'llanish faolligi va lug'atlarda qayd etilishi asosida qiyoslandi. Integratsiyalashuv bosqichlari bir-biridan qat'iy ajralgan davrlar emas, balki o'zaro kesishuvchi lisoniy va ijtimoiy jarayonlar sifatida talqin qilindi.

Muhokama. O'zlashma neologizmning birlamchi belgisi yangilik bo'yog'idir. Biroq yangilik mutlaq xususiyat emas. Birlikning yangi deb baholanishi tarixiy davr, ijtimoiy guruh, kasbiy muhit va til egalarining tajribasiga bog'liq. Muayyan soha mutaxassisi uchun odatiy bo'lgan termin umumiy til egasi uchun yangi va tushunarsiz ko'rinishi mumkin. Shuning uchun yangilik darajasi lug'atdagi holat, dastlabki qayd sanasi, korpus ma'lumotlari va foydalanuvchilar doirasi asosida belgilanadi.

Nominativ ehtiyoj o'zlashmaning yuzaga kelishida asosiy omillardan biridir. Jamiyatda yangi texnologiya, kasb, mahsulot, faoliyat turi yoki ijtimoiy munosabat shakllanganda uni nomlash zarurati paydo bo'ladi. Qabul qiluvchi tilda mazkur tushunchani ixcham va aniq ifodalovchi birlik bo'lmasa, manba tildagi nom o'zlashtiriladi. Ayrim hollarda milliy muqobil mavjud bo'lsa-da, o'zlashma shakl xalqaro tanilganligi, ixchamligi yoki kasbiy muloqotdagi qulayligi sababli faol qo'llanadi.

Qo'llanish faolligi o'zlashma neologizmni tasodifiy chet so'z yoki individual nutqiy yangilikdan ajratadi. Birlikning bitta matnda ko'p marta takrorlanishi keng tarqalganini anglatmaydi. Uning turli mualliflar, mustaqil manbalar va janrlarda uchrashi muhimdir. Masalan, o'zlashma birlik ilmiy maqola, rasmiy hujjat, matbuot va kundalik muloqotda bir xil yoki yaqin ma'noda qo'llansa, uning ijtimoiy qamrovi kengaygan bo'ladi. Bunday tarqalish yangi birlikning jamoaviy nutq tajribasiga kirayotganini ko'rsatadi.

Integratsiya jarayonini faqat shakliy moslashuvga tenglashtirish mumkin emas. Ayrim birliklar manba tildagi yozuvini saqlagan holda qabul qiluvchi tilning grammatik qoidalariga bo'ysunadi. Boshqalari imlo va talaffuz jihatidan moslashsa-da, ma'nosi uzoq vaqt beqaror qolishi mumkin. Shu sababli grafik-fonetik, grammatik, semantik va kommunikativ integratsiya alohida, lekin o'zaro bog'liq ko'rsatkichlar sifatida tahlil qilinadi.

O'zlashma neologizmning grafik va fonetik moslashuvi uning qabul qiluvchi til tizimiga kirishidagi dastlabki tashqi belgilaridan biridir. Dastlabki bosqichda bir birlikning bir necha yozilish yoki talaffuz varianti parallel qo'llanishi mumkin. Variantlarning kamayishi yozuv amaliyoti, OAV tili, lug'atlar, rasmiy hujjatlar va ta'lim tizimi ta'sirida yuz beradi. Nemis tilida bu jarayon manba til yozuvini saqlash bilan nemis imlo me'yorlariga bo'ysundirish o'rtasidagi muvozanat orqali kechadi. O'zbek tilida esa lotin yozuvi, talaffuzga yaqin shakl, qo'shimcha qo'shish qulayligi va rasmiy terminologik tavsiyalar muhim rol o'ynaydi.

Grammatik integratsiya ham o'zlashma neologizmning til tizimidagi mavqeyini belgilaydi. Nemis tilida ot turkumidagi birlikning artikl va rod kategoriyasini qabul qilishi, ko'plik shaklini hosil qilishi, fe'ling tuslanishi va sifatning darajalanishi uning tizimga kirayotganini ko'rsatadi. O'zbek tilida esa o'zlashma asosga egalik, kelishik, ko'plik va so'z yasovchi qo'shimchalarning qo'shilishi, shuningdek, yordamchi fe'llar bilan barqaror birikmalar hosil qilishi integratsiyaning muhim belgilaridir.

Semantik integratsiya shakliy moslashuvga qaraganda murakkabroq kechadi. Birlik dastlab manba tildagi ma'nosini saqlashi mumkin, biroq qabul qiluvchi tilda uning qo'llanish sohasi, uslubiy bo'yog'i yoki tushunchaviy chegarasi o'zgaradi. Ayrim o'zlashmalar umumiy ma'nodan maxsus ma'noga torayadi, boshqalari esa tor kasbiy doiradan ommaviy nutqqa o'tib, kengroq mazmun kasb etadi. Semantik o'zgarishga diskurs turi, ijtimoiy guruh, kommunikativ maqsad va baholash munosabati ham ta'sir qiladi.

Me'yorlashuv ham bir yo'nalishda kechmaydi. Dastlab o'zlashma birlikning bir necha yozuv yoki talaffuz varianti parallel qo'llanishi mumkin. Keyinchalik lug'atlar, rasmiy hujjatlar, ommaviy axborot vositalari va ta'lim tizimi ta'sirida variantlardan biri ustunlashadi. Biroq rasmiy tavsiya real nutqiy tanlovni darhol o'zgartirmaydi. Foydalanuvchilar qulay, qisqa va tushunarli shaklni saqlab qolishi mumkin.

Leksikografik qayd etilish o'zlashma neologizmning me'yorlashuv darajasini aniqlashda yordamchi, ammo muhim mezondir. Birlikning umumiy yoki sohaviy lug'atga kiritilishi uning mavjudligini rasmiy qayd etadi. Biroq bu jarayon nutqdagi real faollik bilan doimo bir vaqtda kechmaydi. Ayrim birliklar lug'atga kirmasdan ham faol ishlatilishi, boshqalari esa lug'atda qayd etilgan bo'lsa-da, tor soha doirasida qolishi mumkin. Shu sababli leksikografik ma'lumotlar korpus, OAV, rasmiy hujjat va ijtimoiy tarmoq materiallari bilan birga baholanadi.

Faol va nafaol qatlamlar o'rtasidagi chegara ham nisbiydir. Faol birlik keng kommunikativ doirada ishlatiladi va ko'pchilik uchun tushunarli bo'ladi. Yarim faol birlik muayyan kasb, yosh guruhi yoki sohaviy muhitda barqaror qo'llansa-da, umumtil miqyosida izoh talab qiladi. Nafaol birlik esa vaqtinchalik loyiha, moda yoki tor matn doirasida qoladi. Bunday maqom doimiy emas: ijtimoiy va texnologik ehtiyojning o'zgarishi birlikni qayta faollashtirishi mumkin.

Natijalar. Tahlil natijasida o'zlashma neologizmlarning til tizimiga integratsiyalashuvi quyidagi asosiy bosqichlarda kechishi aniqlandi.

Birinchi bosqich – begona birlikning nutqda paydo bo'lishi. Ushbu davrda birlik manba tilga yaqin shaklda qo'llanadi, ko'pincha qo'shtirnoq, kursiv yoki izoh bilan beriladi. Uning yozilishi, talaffuzi va ma'nosi hali umumiy me'yorga ega bo'lmaydi. Birlikning mavjudligi qayd etiladi, ammo bir martalik qo'llanish uning neologizm sifatida barqarorlashganini bildirmaydi.

Ikkinchi bosqich – muayyan diskurs yoki ijtimoiy guruhda takroriy qo'llanish. Birlik kasbiy jamoa, yoshlar guruhi, OAV yoki raqamli kommunikatsiyada muntazam ishlatila boshlaydi. Ushbu bosqichda o'zlashma shaklning nominativ zarurati, tushunarligi va qo'llanish qulayligi sinovdan o'tadi. Takroriy qo'llanish birlikning jamoaviy nutq tajribasida tanilishiga yordam beradi.

Uchinchi bosqich – grafik-fonetik va grammatik moslashuv. Nemis tilida o'zlashma ot artikl va rodga ega bo'ladi, ko'plik shaklini hosil qiladi va kelishik munosabatlariga kirishadi. Ingliz tilidan kirgan otlarning nemischa ko'plik va turlanish shakllarini qabul qilishi, fe'llarning esa nemischa shaxs-son va zamon qo'shimchalari bilan ishlatilishi grammatik integratsiyaning ko'rsatadi. Duden qoidalarida inglizcha otlarning nemischa turlanishi va fe'llarning nemischa qo'shimchalarni qabul qilishi ko'rsatilgan [5].

O'zbek tilida grammatik moslashuv agglutinatив mexanizm asosida yuz beradi. O'zlashma asosga ko'plik, egalik va kelishik qo'shimchalari erkin qo'shila boshlaydi: platformalar, blogerning, mentorlarimiz, treningga kabi shakllar bunga misol bo'ladi. O'zlashma asosdan mentorlik, bloggerlik, onlaynlashtirish kabi yangi hosilalar yaratilishi uning o'zbek tilining ichki so'z yasash tizimiga kirganini ko'rsatadi. Yordamchi fe'llar bilan tuzilgan monitoring olib bormoq, trening o'tkazmoq singari birikmalar ham sintaktik moslashuv natijasidir.

To'rtinchi bosqich – semantik aniqlashuv va barqarorlashuv. Dastlab birlikning ma'nosi manba tildagi tushuncha orqali izohlanadi. Keyinchalik qabul qiluvchi til muhitida uning ma'nosi torayishi, kengayishi yoki maxsuslashishi mumkin. Birlikning turli matnlarda bir xil tushunchani ifodalashi semantik barqarorlikni kuchaytiradi. Aksincha, bir shaklning turli

mualliflar tomonidan keskin farqli ma'nolarda ishlatilishi uning hali to'liq integratsiyalashmaganini ko'rsatadi.

Beshinchi bosqich – me'yorlashuv yoki nafaollashuv. Me'yorlashgan birlikning yozilishi, talaffuzi, grammatik shakli va asosiy ma'nosi nisbatan barqaror bo'ladi. U rasmiy, ilmiy, publitsistik va kundalik nutqda qo'llanib, umumiy yoki sohaviy lug'atlarda qayd etilishi mumkin. Biroq leksikografik qayd yakuniy va mutlaq mezon emas. Ayrim birliklar lug'atga kiritilmasdan ham faol ishlatiladi, boshqalari esa lug'atda qayd etilganiga qaramay tor soha doirasida qoladi.

Nemis va o'zbek tillaridagi integratsiya qiyosi ularning tipologik farqini ko'rsatadi. Nemis tilida artikl, rod, turlanish, ko'plik va fleksion shakllar o'zlashma birlikning grammatik tizimga kirishini belgilaydi. O'zbek tilida esa qo'shimchalarning ketma-ket qo'shilishi, yangi yasama birliklarning hosil bo'lishi va analitik birikmalar tuzilishi asosiy ko'rsatkich hisoblanadi. Demak, integratsiya ikki tilda bir xil tashqi shaklda emas, har bir tilning grammatik qonuniyatlariga muvofiq yuz beradi.

O'zlashma neologizmning to'liq integratsiyasi uning qabul qiluvchi tilda yangi paradigmatic va sintagmatic munosabatlarga kirishi bilan namoyon bo'ladi. Birlik boshqa so'zlar bilan barqaror birikmalar hosil qilsa, undan yangi yasalmalar yaratilsa va u turli kommunikativ vazifalarda ishlatilsa, til tizimining chekka qatlamidan faol qismiga o'tadi. Shu tariqa o'zlashma shakl faqat xorijiy nom bo'lib qolmay, qabul qiluvchi tilning so'z yasash, grammatik bog'lanish va uslubi tanlov imkoniyatlarida qatnashadigan birlikka aylanadi.

Tahlil asosida o'zlashma neologizmlarning integratsiyalashuv darajasini aniqlashda quyidagi belgilar birgalikda hisobga olinishi belgilandi:

birlikning qabul qiluvchi til jamoasi uchun nisbatan yangi ekanligi;
yangi tushuncha yoki munosabatni nomlash ehtiyojiga javob berishi;
turli muallif, manba va janrlarda takroriy qo'llanishi;
imlo va talaffuz variantlarining kamayishi;
qabul qiluvchi tilning grammatik kategoriyalarini qabul qilishi;
ma'nosining aniqlashuvi va turli kontekstlarda barqaror qo'llanishi;
yangi so'z va birikmalar hosil qilishda ishtirok etishi;
rasmiy, ilmiy yoki leksikografik manbalarda qayd etilishi;
faol, yarim faol yoki nafaol qatlamlardan biriga mansubligi.

Mazkur belgilar bir xil darajada yoki qat'iy ketma-ketlikda namoyon bo'lmaydi. Bir birlik grammatik jihatdan tez moslashishi, ammo uzoq vaqt tor sohada qolishi mumkin. Boshqa birlik esa keng tarqalgan bo'lsa-da, imlo va talaffuz variantlarini saqlab qoladi. Shu sababli integratsiyalashuvning yakuniy darajasi barcha ko'rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish asosida belgilanadi.

Xulosa. O'zlashma neologizm boshqa tildan tayyor va o'zgarmas shaklda olinadigan birlik emas. U yangilik bo'yog'i, nominativ ehtiyoj, takroriy qo'llanish, grafik-fonetik, grammatik va semantik moslashuv hamda me'yorlashuv jarayonlari orqali shakllanadi. Mazkur belgilar bir vaqtda yoki bir xil darajada namoyon bo'lmasligi mumkin.

Nemis tilida o'zlashma birliklarning integratsiyasi artikl, rod, ko'plik, turlanish va fe'l shakllari orqali aniq kuzatiladi. O'zbek tilida esa kelishik, egalik, ko'plik va so'z yasovchi qo'shimchalarning o'zlashma asosga qo'shilishi, shuningdek, yordamchi fe'llar bilan barqaror birikmalar tuzilishi muhim hisoblanadi.

O'zlashma neologizmning faollik darajasini faqat umumiy chastota yoki lug'atga kiritilganlik asosida belgilash yetarli emas. Mustaqil manbalar soni, janrlararo tarqalish, ma'no barqarorligi, variantlarning kamayishi, grammatik moslashuv va kommunikativ zarurat birgalikda tekshirilishi lozim.

Shu asosda o'zlashma neologizmlarni faol, yarim faol va nafaol qatlamlarga ajratish mumkin. Bunday tasnif o'zgarmas hukm emas, balki birlikning muayyan davrdagi holatini ko'rsatuvchi bahodir. Til tizimiga integratsiyalashuv ijtimoiy ehtiyoj, nutqiy tajriba va qabul qiluvchi tilning ichki qonuniyatlari o'zaro ta'sirida kechadigan dinamik jarayon hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Абдуазизов, А. А. Тилшунослик назариясига кириш / А. А. Абдуазизов. — Тошкент : Шарқ, 2010. — 176 б.
- [2] Бердиалиев, А. Ҳозирги ўзбек адабий тили: лексикология, фразеология, лексикография / А. Бердиалиев, И. Эрматов. — Тошкент : Turon-Iqbol, 2021. — 204 б.
- [3] Busse, U. Anglizismen im Duden: Eine Untersuchung zur Darstellung englischen Wortguts in den Ausgaben des Rechtschreibdudens von 1880–1986 / U. Busse. — Berlin ; New York : Max Niemeyer Verlag, 1993.
- [4] Bybee, J. From Usage to Grammar: The Mind's Response to Repetition / J. Bybee // Language. — 2006. — Vol. 82, № 4. — P. 711–733.
- [5] D u d e n . F r e m d w ö r t e r [E l e k t r o n i s c h e R e s s o u r c e] . — U R L : <https://www.duden.de/sprachwissen/rechtschreibregeln/fremdwörter> (дата обращения: 19.07.2026).
- [6] Schmid, H.-J. The Dynamics of the Linguistic System: Usage, Conventionalization, and Entrenchment / H.-J. Schmid. — Oxford : Oxford University Press, 2020. — 416 p.
- [7] Thomason, S. G. Language Contact: An Introduction / S. G. Thomason. — Edinburgh : Edinburgh University Press, 2001. — 310 p.
- [8] Бегматов, Э. Адабий норма назарияси. I қисм / Э. Бегматов, А. Маматов. — Тошкент : Наврўз, 1997. — 93 б.
- [9] Мадвалиев, А. Ўзбек терминологияси ва лексикографияси масалалари / А. Мадвалиев. — Тошкент : Fan, 2017.